

ПОЛІТИКА І ПРАВО

УДК 351.86

doi: <https://doi.org/10.33270/02222402.80>

Вовк В. М. – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри державно-правових дисциплін Київського інституту Національної гвардії України, м. Київ
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0588-2095>

Фейки як загроза національній безпеці в умовах гібридної війни

***Метою** статті є дослідження фейків як інструмента в гібридній війні та загрози національній безпеці. Для досягнення поставленої мети було проаналізовано сутність фейків, їхні види, причини виникнення та поширення, особливості їхньої природи – здатність до самовідтворення та стрімкого поширення. Ця розвідка стала можливою завдяки опрацюванню наукових праць, присвячених цій темі, та аналізу поточної ситуації в інформаційному полі України. **Методологія.** У процесі підготовки статті було застосовано соціокультурний методологічний підхід і низку наукових методів, найважливішими серед яких є діалектичний, узагальнення, порівняльний, герменевтичний. Така сукупність методологічних інструментів забезпечила цілісність дослідження з'ясування ролі та місця фейків у сучасному повсякденному житті та в умовах ведення гібридної війни. **Наукова новизна** полягає в тому, що в статті висвітлено джерела виникнення фейків і визначено причини їх поширення в умовах сьогодення. Схарактеризовано специфічність фейків як елемента сучасного інформаційного суспільства та інструмента ведення гібридної війни, доведено, що вони є однією із загроз національній безпеці в умовах сьогодення. **Висновки.** Доведено, що наразі фейки становлять загрозу для національної безпеки. Запропоновано низку кроків щодо подолання їхнього шкідливого впливу на українське суспільство як на індивідуальному, так і на державному рівні.*

Ключові слова: національна безпека; загроза; інформаційне суспільство; дезінформація; фейки; постправда.

Вступ

Питання національної безпеки для України на сучасному етапі розвитку мають особливе значення та пов'язані з низкою нагальних проблем, які потребують розв'язання. Ідеться передусім про протидію та нівелювання спектра зовнішніх і внутрішніх загроз, які мають предметні форми в різних сферах суспільного життя. Національна безпека як поняття є надзвичайно містким, а тому є родовим поняттям для позначення різномірних соціальних, техногенних, інформаційних загроз і, на думку авторів статті «Національна безпека: поняття, складники, чинники впливу», поняття «національна безпека» характеризує ступінь захищеності життєво важливих інтересів, прав і свобод особи, суспільства та держави від зовнішніх і внутрішніх загроз або ступінь відсутності загроз правам і свободам людини, базовим інтересам і цінностям суспільства та держави. Її можна розглядати як специфічну властивість динамічних систем, комплексний критерій оцінки їхньої якості й ефективності [1].

За масштабністю поширення та можливих «руйнувань» фейки як явище вже перетнули межу власне інформаційної безпеки та журналістики й стали частиною національної безпеки, а це, відповідно, викликає низку питань, які потребують опрацювання: 1) фейки як явище інформаційного суспільства; 2) фейки як інструмент гібридної війни; 3) заходи щодо протидії фейкам.

Матеріали та методи

З огляду на відносну новизну для наукового осмислення проблем фейків як загрози національній безпеці, слід зауважити, що наразі не існує цілісних комплексних наукових досліджень цього питання. Можна констатувати, що деякі аспекти відображено в наукових розвідках таких вітчизняних науковців, як: В. Гребенюк, М. Кіца, Л. Макаренко, К. Молодецької, І. Мудрої, Е. Паршакової, Г. Почепцова, О. Саприкіна, В. Цимбалюка, Р. Черниша та ін. У процесі підготовки цієї розвідки також було враховано результати низки прикладних досліджень, зокрема О. Мороз (у розрізі проекту «Як не стати овочем») і зарубіжний досвід протистояння фейкам.

Для окреслення зазначеної теми дослідження було застосовано соціокультурний методологічний підхід і низку наукових методів, найважливішими серед яких є діалектичний, узагальнення, порівняльний та герменевтичний, що забезпечило цілісність дослідження та з'ясування ролі й місця фейків у сучасному повсякденному житті та в умовах ведення гібридної війни.

Результати й обговорення

Сучасний етап розвитку людства відбувається в контексті інформаційного суспільства з його позитивними та негативними рисами, оскільки «нові виклики, які містить формування інформаційного суспільства в сучасному світі, це насамперед кібербезпека та довіра до повідомлень цифрових медіа, права людини й етика комунікацій у цифровому світі» [1, с. 7]. Ми живемо у світі

цифрової трансформації, тотального поширення інформаційних технологій, продуктів і послуг, оформлення глобального й національного інформаційного простору. Ці нові соціальні реалії «інформаційної епохи» попри свої позитивні риси можуть бути потенційними викликами та загрозами національній безпеці в інформаційній сфері й інших процесах. Однією з таких загроз є фейки, які противник використовує для досягнення своїх цілей невоєнними методами. На думку французьких фахівців, фейки та фейкові новини є навмисним і масовим поширенням «неправдивих чи упереджених новин у ворожих політичних цілях. У таких маніпуляцій є три складові: це скоординована кампанія; вона поширює неправдиву інформацію, що свідомо змінена; є політичний намір завдати шкоди» [2].

Розвиток інформаційних технологій та особливості поширення інформації в умовах сьогодення, зокрема завдяки інтернету, сприяє процесу підготовки та поширення інформації, а також можливості ознайомлення з нею практично усіма охочими, хто має доступ до мережі, тим паче, що сьогодні сформувався ще одне нове право людини – право на доступ до інтернету [3, с. 19]. У такій ситуації другорядним стало розрізнення правдивості чи хибності конкретної інформації, а тому вона може використовуватися для досягнення різноманітних цілей: від розважання адресата до формування в нього асоціальних настанов. В умовах ведення гібридної війни інформація може впливати на стосунки між людьми, спонукати порушувати прийнятні норми поведінки, цінності й традиції, підривати довіру до органів влади, формувати панічні настрої.

Наразі існує понад двадцять визначень поняття «фейк», але попри все їх розмаїття, сутністю є те, що фейк – це неправдива, спотворена, невірогідна інформація, яка швидко поширюється та сприяє формуванню в адресата особливого сприйняття реальних або вигаданих подій. Поняття «фейк» має вузьке та широке значення: вузьке – явище недобросовісної журналістики, тобто це новина, яка містить неперевірену інформацію, вигадку, брехню (але це не журналістська качка)¹; широке – неправдива інформація, поєднана з чутками, вигадками, пропагандою з метою висвітлити якусь подію чи явище правдоподібною (досить детально явища пропаганди, дезінформації описав Е.Тоффлер у праці «Війна та антивійна» [4]). Саме останні становлять загрозу

національній безпеці, оскільки вони є інструментами гібридної війни та породженням «епохи постправди»: спотворюючи факти, вони моделюють вигадані елементи дійсності, формуючи в адресатів бажані емоційні реакції (страх, зневіру, недовіру, втрату надії, розчарування, агресію тощо).

В умовах російсько-української агресії фейки є ще й битвою нарративів і культур. Зокрема РФ використовує такі нарративи, як: «Україна – фашистська держава», «незаконне захоплення влади в Україні у 2014 році», «уряд України – хунта», «українці – бандерівці», «звільнення українців від націоналістів», «керованість уряду України політиками Заходу», «західні цінності антигуманні» тощо.

Поширення фейків у сучасній війні є закономірним продуктом економіки Третьої хвилі (Е.Тоффлер), що ґрунтується на знанні в широкому значенні слова, яке містить інформацію, символи, зображення, дані, культуру, систему цінностей та ідеологію [4]. Хоча, на думку Дайніса Радзівічюса, керівника Асоціації журналістів Литви, «через фейкові новини апокаліпсис трапився ще в минулому столітті. Насправді Друга світова війна й була тим самим кінцем світу. Мільйони людей загинули в результаті таємної, а подекуди й відкритої політичної пропаганди (особливо комуністичної) – пропаганди на радіо, популяризації друкованих ЗМІ та просування ідей» [5, с. 88].

Сучасні вітчизняні соціальні реалії та ведення гібридних війн (тобто таких війн, які уже не пояснити тріадою Клаузевіца – уряд, армія, народ), підтверджують широке застосування методів й інструментів «війни розумової сили» (Е.Тоффлер). Одним із таких методів є поширення фейків як інструмента сучасної гібридної війни, яка є певним чином «демілітаризованою», оскільки в ній солдати залучені частково, вони більше не є рушійною та вирішальною силою у війні, так само як не є вирішальними й прямі зіткнення армій.

Сучасна війна як багатомірне явище поєднує різні впливи на противника в реальному часі та без будь-якої їх послідовності – інформаційний, військовий, фінансовий, економічний і дипломатичний паралельно з традиційними воєнними методами. А тому ЗМІ та соціальні мережі наразі є важливим театром воєнних дій, вони одночасно є засобом і театром ведення війни². Слід також зауважити, що сучасні соціальні мережі є комп'ютерними технологіями, основне призначення яких полягає у створенні й обміні інформацією, а

¹ Прикладом фейку у вузькому значенні є поширена 19 листопада 2022 року деякими агрегаторами новин та ТК інформація (з посиланням на британську телерадіокомпанію BBC), що в інтерв'ю журналісту вказаною радіокомпанії Генеральний директор ДТЕК Максим Тімченко закликав українців подумати про виїзд з країни, щоб зменшити навантаження на енергомережі країни.

² За даними С. Кемпа, автора щорічного звіту «Digital 2020», на початок 2020 року у світі нараховувалося понад 5 млрд користувачів мобільного зв'язку та понад 4,5 млрд – інтернету; за даними Data Reportal, We Are Social та Hootsuite, станом на квітень 2022 року у світі 4,95 млрд користувачів інтернету.

також сприянні реалізації різних форм відтворення через віртуальні спільноти в мережі. Соціальні мережі як інформаційні канали та засоби поширення фейків становлять серйозну конкуренцію традиційним ЗМІ, а на початку 2000-х років навіть порушили питання щодо смерті традиційних медіа. У далекому 1913 році німецький журналіст В. Ріпл зауважив, що більш високорозвинені ЗМІ ніколи не замінять старі (так звані «закон Ріпля»), але початок ХХІ століття ознаменувався запуском процесу відмирання друкованих медіа та заміни offline-форми видання на його цифровий аналог.

В умовах сьогодення проблема поширення фейків і дезінформації через facebook та інші соціальні платформи стала ще гострішою. Цікавим є той факт, що роль соціальних мереж у веденні інформаційної війни описав ще 1964 року С. Лем у своїй «Summa technologiae». Всесвітньо відомий фантаст і філософ сучасності запропонував ввести в широкий словообіг поняття «фантоматика» на позначення сфери знань, яка має розв'язати питання: «Як створити дійсність, яка для розумних істот, які живуть в ній, нічим не відрізнялася б від нормальної дійсності, але працювала б за іншими законами? А основним завданням фантоматики мало стати «створення двосторонніх зв'язків між «штучною дійсністю» і людиною, яка її сприймає... Фантоматика передбачає створення такої ситуації, коли ніяких «виходів» зі створеного фіктивного світу в реальну дійсність немає... Фантоматизація – це «коротке замикання», тобто підключення людини до машини, яка фальсифікує дійсність та ізолює її від зовнішнього середовища» [6].

Саме тому сьогодні соціальні мережі та їх контент можуть використовувати як засіб ведення інформаційної війни, поширюючи фейки, тим самим підриваючи національну безпеку країни, проти якої застосовується цей інструмент. Основне призначення фейків – через поширення інформації зі специфічним змістом (який стосується безпосередніх життєвих проблем та «чіпляє» емоційно) зробити керованим населення іншої країни, домогтися в ній (у країні) порушення національної згоди та єдності, спричинити внутрішньополітичну дестабілізацію тощо. З цією метою проводять скрупульозну роботу з визначення форм послідовності інформації, повтору, підбору часової структури, чергування тощо, а також блокування інформації, яка вважається небажаною та її інтерпретацій. За допомогою фейків можна здійснювати «дистанційне» керування противником з мінімальним фізичним насиллям і кровопролиттям: «Ця зброя не пов'язана з масштабними вибухами. Менше вибухів – значить, менше руйнування власності та менше незапланованих людських жертв» [7]. На думку узбецьких фахівців в галузі протистояння фейкам, новини такого виду, порівняно зі звичними, досягають адресата в шість

разів швидше, а вірогідність довіри до фейкової [5, с. 64]. Небезпека полягає в тому, що фейки здатні до «самовідтворення новини – понад 70 відсотків» шляхом «розмноження», збагачення себе неправдивою інформацією (через швидке поширення переважно у вигляді усного переповідання або перепосту), тим самим досягаючи своєї істинної мети – відволікання уваги, формування потрібної точки зору, контролювання громадської думки.

Фейки як інструмент – багатовидові, залежно від критерію класифікації. Зокрема сучасний український дослідник Р. Черниш виокремлює такі їхні види:

– «за методом поширення: масово медійні (створюють для поширення в рейтингових ЗМІ) та локальні (поширюють під час розмов, у соціальних спільнотах, блогах тощо);

– за зовнішньою формою поширення: фотофейк, відеофейк, фейковий журналістський матеріал, фейковий допис, чутка;

– за територіальною спрямованістю: внутрішні (спрямовані на громадян конкретної території, держави) та зовнішні (спрямовані на представників міжнародної спільноти);

– за направленістю (аудиторія): представники певних соціальних верств/певного віку (наприклад, студенти, пенсіонери) та всі громадяни;

– за метою: сіяння паніки, розпалення міжнаціональної (расової, релігійної тощо) ворожнечі; поширення хибної думки; маніпулювання свідомістю; розважальний характер; привернення уваги до когось/чогось; підготовка суспільства до сприйняття якоїсь події, явища, рішення тощо» [8, с. 110–111].

На нашу думку, в Україні стало актуальним питання вироблення єдиної державної стратегії боротьби з фейками. Ідеться не лише про підготовку та реалізацію положень програмного документа, але й про конкретні заходи, які вже потрібно застосовувати. Умовно їх можна поділити на дві групи: індивідуальний і державний (стратегічний) рівень.

На індивідуальному рівні кожен має протистояти фейкам, дотримуючись невеликої кількості правил: «щеплення проти фейків», «сумніватися – значить, не сприймати на віру», «я спокійний», «інструктор навчить».

Так, «щепленням» проти фейків слід вважати медіаграмотність адресатів інформації (користувачів соціальних мереж, читачів ЗМІ, глядачів телебачення та слухачів радіо). Медіаграмотність сьогодні – це свідоме конструювання кожним із нас власного джерельного поля інформації, «інформаційної бульбашки» (О. Мороз).

«Сумніватися – значить, не сприймати на віру». Цей принцип може реалізуватися за умови розвинутого критичного мислення, навички якого мають формуватися в окремій особі як в процесі навчання та виховання, так і в процесах

самонавчання та самовиховання. Безумовна довіра лише до одного джерела інформації призводить до сліпої довіри саме йому. Кожний споживач інформації повинен мати доступ до різних джерел інформації, довіряти лише офіційним джерелам.

«Інструктор навчить». Нині легко знайти фахівця у сфері протидії фейкам чи навчальні матеріали з цієї теми. Значну частину навчального контенту з окресленої тематики розміщено у вільному доступі в різних форматах: вебіари, текстові файли, відеолекції, тренінги. Зокрема, вартий уваги проєкт О. Мороз «Як не стати овочем», розміщений на платформі Прометеус. Кожному з нас, хто живе в перенасиченому інформацією світі, не соромно звернутися за допомогою до тих осіб, які допоможуть зорієнтуватися в основних показниках правдивості-неправдивості інформації. Слід зважати й на той факт, що українці через пошукові системи Google уточнюють поняття зміст поняття «фейк» (станом на 19 листопада 2022 року – 121 млн, 0,49 с), а кількісні показники запиту «як боротися з фейками» на ту саму дату – 14 200 (0,38).

«Я спокійний: я дбаю про своє психологічне здоров'я». Значна частина інформації, а особливо фейкова, – емоційно забарвлена або має «емоційні гачки», які спрацьовують через певний час. Навички емоційної рівноваги та стриманості, дотримання емоційної рівноваги в процесі споживання інформації є запорукою не лише психоемоційного здоров'я адресата інформації, а й загального стану стабільності в суспільстві. Емоційно невідновлене населення країни, яке атакують фейками, є однією з цілей ворожого ІПСО.

Щодо стратегічного рівня, то він напряду залежить від державної політики та діяльності державних інституцій, а також їх здатності до оперативної та довгострокової роботи щодо протидії фейкам. Виокремимо декілька напрямів діяльності держави в протидії фейкам.

«Говорить, Вас почують і зрозуміють». Стосується комунікації органів влади (державних і місцевого самоуправління). Правильно організована та змістовно вивірена роз'яснювальна робота з боку органів влади щодо реальних подій, планів, перспектив розвитку держави та суспільства здатні ослаблювати інформаційний вакуум і формують уявлення про реальний стан речей у населення. Тут йдеться не про цензуру або «джинсу», а насамперед про здатність влади до діалогу з населенням та її готовності пояснювати й роз'яснювати свої дії або плани на майбутнє. Виправдання постфактум і спростування хибної (фейкової) інформації, навпаки, у частини населення лише утверджують переконаність у непорядності органів влади, спонукають до конспірологічних пошуків, переконаності в «достовірності» раніше одержаної інформації. Яскравим прикладом саме такої

ситуації може бути кейс «заборона пересування військовозобов'язаних чоловіків», який набув небувалого поширення влітку 2022 року. Основна причина поширення фейкової за своєю природою інформації полягала в непрофесійно поданій Міністерством оборони України інформації. Саме для забезпечення поширення достовірної інформації вже на початку війни в кожній області було створено офіційні телеграм-канали голів облдержадміністрацій для висвітлення достовірної та актуальної інформації.

«ЗМІ брешуть». Ще одним живучим стереотипом у сприйнятті інформації є довіра значної частини населення до інформації, яку поширюють ЗМІ. Для України ця проблема є історично обумовленою. Ще за радянських часів, завдяки «правильно» розробленій пропагандистській стратегії та відсутності альтернативних джерел інформації (таємне прослуховування трансляцій радіо Свобода мало мізерний вплив на населення СРСР), у суспільстві, особливо серед представників старшого покоління, закріпився стереотип про «непогрішимість» ЗМІ та ТВ. До чого призводить сліпа довіра до побаченого/почутого/прочитаного в ЗМІ – маємо наочний приклад: населення РФ вірить федеральним каналам більше, аніж родичам, які живуть в Україні.

Розробка та прийняття «розумних законів» як елемента юридичного механізму протистояння фейкам і фейковим новинам, які можуть загрожувати національній безпеці. Оскільки фейки уже давно переросли «сарафанне радіо» та стали явищем повсякденності на всіх рівнях: від побутового – до політичного та державного, то одним із стримуючих інструментів їхнього негативного впливу можуть бути «правильні» закони. Низка держав уже має досвід у прийнятті та реалізації таких законів. Зокрема, Національна асамблея Французької Республіки схвалила тексти законопроектів № 190 та № 191 (які є поправками до Виборчого кодексу, Закону про свободу комунікації, Освітнього кодексу та низки інших законів). Варті уваги такі нововведення:

– забезпечення прозорості онлайн-платформ як Facebook, Twitter тощо;

– суди уповноважені в 48-годинний термін розглядати справи щодо видалення неправдивої інформації;

– Вища аудіовізуальна рада (CSA) одержала право припиняти трансляцію мовника, який поширює неправдиву та потенційно небезпечну інформацію, перебуваючи під впливом іноземних держав (у передвиборчий період);

– Освітній кодекс доповнено положеннями щодо «перевірки достовірності інформації», «критичний аналіз інформації» тощо [2].

«Створи нове в державі, що є актуальним». Йдеться про створення спеціальних органів держави або наділення додатковими повноважен-

нями та функціями уже наявні органи, які забезпечують боротьбу з фейками. Першою державою, яка організувала такий орган, була Французька Республіка, де у червні 2021 року було створено Secretariat-General for National Defence and Security (SGDSN). У Швеції є Управління психологічної оборони Швеції, основною функцією якого є захист відкритого й демократичного суспільства, «вільного обігу думок шляхом визначення, аналізу й реагування на неналежні впливи та іншу хибну інформацію, спрямовану проти Швеції чи її інтересів» [9]. Наразі в Україні функціонує Центр протидії дезінформації при РНБО, який викриває російські фейки як в національному, так і в міжнародному вимірі (прикладом чого є звіт від 27 жовтня 2022 року «Аналіз наративів пропагандистської публічної дипломатії РФ в країнах «Великої сімки») [10]. У вересні 2022 року Центр протидії дезінформації виступив з ініціативою створення міжнародного хабу з протидії інформаційним загрозам. Так, в.о. керівника ЦПД Андрій Шаповалов наголосив, що «сьогодні наша мета – сформувані міжнародний хаб з протидії інформаційним загрозам у національній та міжнародній площині, домогтись адаптації права під реалії нової інформаційної ери. Тільки так ми зможемо ефективно захищати

українців, громадян держав-партнерів від інформаційних злочинів, зокрема інформаційного тероризму» [11].

Висновки

Одним з нагальних питань, які стоять перед українським суспільством і яке потребує оперативного розв'язання, є питання протистояння фейкам і нейтралізації їхнього негативного впливу на адресатів для забезпечення національної безпеки. Оскільки національна безпека та всі її складові є складними явищами, протистояння фейкам як національній загрозі теж повинне бути комплексним, тим більше, що фейк сьогодні – це не лише інформація, а й інструмент ІПСО. Окреслене питання турбує всі розвинені держави світу, які роблять конкретні кроки щодо протидії фейкам: це й спроби законодавчого врегулювання цього питання, й особиста відповідальність кожного члена суспільства за якість і вибір спожитої інформації, створення відповідних державних органів (центрів протидії дезінформації), налагоджена й ефективна комунікація органів влади з населенням, медіаграмотність населення тощо.

REFERENCES

- [1] Pavlenko, D.H., Semeniuk, Yu.V., & Lysetskyi, Yu.M. (2021). Natsionalna bezpeka: poniattia, skladnyky, chynnyky vplyvu [National security: concepts, components, influencing factors]. *Vcheni zapysky Tavriiskoho natsionalnoho universytetu imeni V.I. Vernadskoho, Scholarly notes of V.I. Vernadsky Tavri National University*, 3, 32(71), 102-107. DOI: <https://doi.org/10.32838/TNU-2663-6468/2021.3/17> [in Ukrainian].
- [2] Malynka, V. (2018). *Yak Frantsiia boretsia z feikamy: detali ukhvalenykh zakoniv [How France is fighting fakes: details of the laws passed]*. Retrieved from <https://www.google.com/search?q> [in Ukrainian].
- [3] Vovk, V.M., & Oliinyk, U.M. (2020). Pravo buty zabutym yak "nove pravo" liudyny u didzhytalizovanomu suspilstvi [The right to be forgotten as a "new right" of a person in a digitalized society]. *Naukovo-informatsiyni visnyk Ivano-Frankivskoho universytetu prava imeni Korolia Danyla Halytskoho, Scientific and information bulletin of the Ivano-Frankivsk University of Law named after King Danylo Halytskyi*, 10(22), 16-22. DOI: 10.33098/2078-6670.10.22.16-22 [in Ukrainian].
- [4] Toffler, A.H. (1995). *War and antiwar*. Retrieved from https://ia801301.us.archive.org/6/items/WarAndAntiWar-Toffler/War-And-Anti-War_-_Toffler.pdf.
- [5] Muratova, N., Toshpulatova, N., Alimova, G. (2020). *Fake news: dezinformatsiia v media [Fake news: disinformation in the media]*. Tashkent: Innovatsion rivojlanish nashriyot-matbaa uyi [in Russian].
- [6] Lem, S. (1977). *Summa technologiae*. Retrieved from <https://archive.org/details/StanislawLemSummaTechnologiae>.
- [7] Kelsey, J.T.G. (2008). Hacking into International Humanitarian Law: The Principles of Distinction and Neutrality in the Age of Cyber Warfare. *Michigan Law Review*, 7, 1445.
- [8] Chernysh, R.F. (2019). Feik yak odyn iz instrumentiv nehatyvnoho vplyvu na natsionalnu bezpeku Ukrainy v umovakh vedennia hibrydnoi viiny [Fake as one of the tools of negative influence on the national security of Ukraine in the conditions of waging a hybrid war]. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava, Journal of the Kyiv University of Law*, 2, 109-114. DOI: 10.36695/2219-5521.2.2019.19 [in Ukrainian].
- [9] Psychological Defence Agency. (n.d.). www.mpf.se. Retrieved from <https://www.mpf.se/en/>.
- [10] Tsentr protydii dezinformatsii pry RNBO [Center for countering disinformation at the National Security Council]. (n.d.). cpd.gov.ua. Retrieved from <https://cpd.gov.ua/category/reports> [in Ukrainian].
- [11] TSPD pry RNBO Ukrainy initsiuie stvorennia mizhnarodnoho khabu z protydii informatsiynym zahrozam [The 11th CPD at the National Security and Defense Council of Ukraine initiates the creation of an international hub for countering information threats]. *Sait "Rada natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy", Site "National Security and Defense Council of Ukraine"*. Retrieved from <https://www.rnbo.gov.ua/ua/Diialnist/5708.html> [in Ukrainian].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- [1] Павленко Д. Г., Семенюк Ю. В., Лисецький Ю. М. Національна безпека: поняття, складники, чинники впливу. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. 2021. № 3. Т. 32 (71). С. 102–107. (Серія «Державне управління»). DOI: <https://doi.org/10.32838/TNU-2663-6468/2021.3/17>.
- [2]]Малинка В. Як Франція бореться з фейками: деталі ухвалених законів. URL: <https://www.google.com/search?q>.
- [3] Вовк В. М., Олійник У. М. Право бути забутим як «нове право» людини у діджиталізованому суспільстві. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького*. 2020. № 10 (22). С. 16–22. (Серія «Право»). DOI: 10.33098/2078-6670.10.22.16-22.
- [4] Toffler A. H. War and antiwar. URL: https://ia801301.us.archive.org/6/items/WarAndAntiWar-Toffler/War-And-Anti-War_-_Toffler.pdf.
- [5] Муратова Н., Тошпулатова Н., Алимova Г. Fake news: дезинформация в медиа: пособие. Ташкент: Innovatsion rivojlanish nashriyot-matbaa, 2020. 104 с.
- [6] Lem S. Summa technologiae. URL: <https://archive.org/details/StanislavLemSummaTechnologiae>.
- [7] Kelsey J. T. G. Hacking into International Humanitarian Law: The Principles of Distinction and Neutrality in the Age of Cyber Warfare. *Michigan Law Review*. 2008. No. 7. P. 1445.
- [8] Черниш Р. Ф. Фейк як один із інструментів негативного впливу на національну безпеку України в умовах ведення гібридної війни. *Часопис Київського університету права*. 2019. № 2. С. 109–114. DOI: 10.36695/2219-5521.2.2019.19.
- [9] Psychological Defence Agency. URL: <https://www.mpf.se/en/>.
- [10] Центр протидії дезінформації при РНБО. URL: <https://cpd.gov.ua/category/reports/#>.
- [11] ЦПД при РНБО України ініціює створення міжнародного хабу з протидії інформаційним загрозам. *Рада національної безпеки і оборони України*: [сайт]. URL: <https://www.rnbo.gov.ua/ua/Diialnist/5708.html>.

Стаття надійшла до редколегії 22.08.2022

Vovk V. – Doctor of Law, Professor, Professor of the Department of State and Legal Disciplines of the Kyiv Institute of the National Guard of Ukraine, Kyiv, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0588-2095>

Fakes as a Threat to National Security in the Conditions of a Hybrid War

*The **purpose** of the article is to investigate fakes as a tool in hybrid warfare and as a threat to national security. In order to achieve the goal, the nature of fakes, their types, reasons for their origin and spread, features of their nature – the ability to self-reproduce and spread rapidly – were analyzed. This intelligence became possible thanks to the completed study of scientific works devoted to this topic and the analysis of the current situation in the information field of Ukraine. **Methodology.** In the process of preparing the article, a socio-cultural methodological approach and a number of scientific methods were applied, the most important of which are: dialectical, generalization, comparative, hermeneutic. Such a set of methodological tools ensured the integrity of the study of clarifying the role and place of fakes in modern everyday life and in the conditions of waging a hybrid war. The **scientific novelty** lies in the fact that the article highlights the origins of fakes and explains the reasons for their spread in our time. The specificity of fakes as an element of the modern information society and as a tool for waging hybrid warfare is indicated, and it is proved that fakes are one of the threats to national security at the current stage of development. **Conclusions.** It is shown that fakes are a threat to national security today. A number of steps are proposed to overcome the harmful influence of fakes on Ukrainian society both at the individual level and at the state level.*

Keywords: national security; threats to national security; information society; misinformation; fakes; after the truth.